

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА	
"ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
ІМЕНІ М.І.ДОЛІЩІНЬОГО НАН УКРАЇНИ"	
Вх. №	95
"03" "04"	2024 р.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, доцента

ПОПЕЛО ОЛЬГИ ВОЛОДИМИРІВНИ

на дисертаційну роботу

СОЗАНСЬКОГО ЛЮБОМИРА ЙОСИПОВИЧА

"Імперативи розвитку промисловості регіонів України в умовах економічної глобалізації", представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю **08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка**

Актуальність теми дослідження

Промисловість відіграє ключову роль у забезпеченні інноваційного та соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. Від того, наскільки ефективно функціонує цей сектор економіки та які закладено пріоритети його розвитку, залежить не тільки фінансове становище окремих суб'єктів господарювання, але й економічна і технологічна безпека держави. На жаль, через низку причин (у тому числі наявності олігархії, впливу несприятливих геополітичних чинників, незадовільного врахування ризиків економічної глобалізації) у структурі промисловості всіх регіонів України переважали здебільшого сировинні, низькотехнологічні або орієнтовані на переробку давальницької сировини виробництва. Домінування таких виробництв не може забезпечити високої віддачі функціонування промисловості та економіки загалом. Як наслідок, нераціональна (з позиції ефективності й технологічності) структура української промисловості зумовила критично високу залежність національної економіки від імпорту продукції проміжного та кінцевого споживання та основних засобів переважної більшості виробництв. Згадана висока імпортозалежність спричинила ще й надмірно високу залежність української економіки від кон'юнктури на світових ринках сировини й готової продукції, коливань валютного курсу. Зазначене загострювало соціальну напругу, невдоволення державною політикою, зростання робочої міграції і еміграції, деморалізацію освіти і науки та інші процеси, які обмежували перспективи заможного і щасливого майбутнього українського суспільства.

В умовах протистояння повномасштабній російській військовій агресії промисловий сектор економіки відіграє ключову роль у забезпеченні обороноздатності країни та стійкості соціально-економічного розвитку регіонів України. З огляду на проблеми функціонування вітчизняної промисловості (низький рівень технологічності виробництв, інноваційності продукції та продуктивності праці, висока імпортозалежність, енерго- і ресурсомісткість тощо), які існували ще

до 24 лютого 2022 року, цей сектор потребує докорінної трансформації, зокрема, для забезпечення повноцінного повосенного відновлення регіонів України. Таке відновлення повинно базуватись на нових пріоритетах і недопущенні помилок довоєнного минулого. Передусім йдеться про структурну трансформацію переробної промисловості у напрямку збільшення вагомості виробництв із вищою доданою вартістю, соціально-економічною ефективністю, функціонування яких забезпечуватиме відновлення та посилення міжсекторальних взаємозв'язків, зниження імпортозалежності, підвищення технічної обороноздатності країни та соціальних стандартів життя населення. Відповідно тема дослідження, яке присвячене обґрунтуванню імперативів розвитку промисловості регіонів України в умовах економічної глобалізації, є надзвичайно актуальною і своєчасною як для економічної науки, так і для господарської практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота корелює з планом виконанням науково-дослідних тем Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього Національної академії наук України». В рамках цієї тематики автором розроблено: методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності промисловості на мезорівні (НДР «Складові підвищення конкурентоспроможності промисловості Західного регіону в умовах вільної торгівлі між Україною і ЄС», № державної реєстрації 0115U003899); методичну платформу для визначення напрямків імпортозаміщення у регіонах України за сегментами споживання промислової продукції, а також обґрунтовано ключові проблеми та особливості розвитку вітчизняної деревообробної і легкої промисловості на підставі порівняльного аналізу рівня витратності та ресурсного забезпечення деревообробних і текстильних виробництв в Україні у регіональному розрізі (НДР «Форми реалізації потенціалу розвитку переробних виробництв Західного регіону України», № державної реєстрації 0118U003054); методичний підхід до визначення ступеня локалізації виробництва й обґрунтовано пропозиції щодо стимулювання розвитку українських машинобудівних компаній на засадах локалізації (НДР «Розвиток машинобудування в Україні на засадах локалізації та кооперації», № державної реєстрації 0121U11962); детерміновані економіко-математичні моделі оптимізації технологічної структури переробної промисловості за критеріями підвищення ефективності функціонування виробництв та інноваційності їхньої продукції (НДР «Наукові засади структурної трансформації промислового сектора економіки регіонів України», № державної реєстрації 0120U002104); методичні підходи до визначення напрямків розвитку ключових секторів економіки України в регіональному розрізі («Наукові засади формування моделі сталого ендogenous зростання регіонів України в умовах

адміністративно-фінансової децентралізації, № державної реєстрації 0117U000691); методологічний підхід до вибору потенційних сфер smart-спеціалізації на мезорівні (НДР «Методологічні засади smart-спеціалізації регіонів України», № державної реєстрації 0119U103908).

*Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і пропозицій, що наведені у дисертації*

Усі наукові положення, висновки та пропозиції, які розроблені й відображені в дисертації, є належним чином обґрунтованими й достовірними. Це підтверджується широким використанням у ході дослідження відповідної інформаційно-статистичної та правової бази регіонального промислового розвитку, зокрема: значних масивів офіційних матеріалів Державної служби статистики України та її регіональних управлінь, даних статистичних і аналітичних платформ країн Євросоюзу, законодавчих та нормативних актів з питань регулювання промислової діяльності та ін.

Теоретичну й методологічну основу проведеного дослідження склали фундаментальні положення економічної теорії, сучасні концепції інноваційного та стратегічного управління промисловим розвитком, зокрема, на регіональному рівні. Для досягнення поставленої мети автором використовувались загальнонаукові та економіко-математичні методи, зокрема: методи економічного аналізу (аналізу тренду, порівняльного аналізу, таксономічного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, детермінованого факторного аналізу), метод Хельвіга, метод Альмона, метод лінійного програмування та ін.

Структура дисертаційної роботи відображає логічну послідовність вирішення завдань, передбачених для досягнення поставленої мети дослідження. Перший розділ дисертації присвячено формуванню теоретичних підходів до розробки нових моделей промислового розвитку на регіональному рівні з урахуванням посиленого впливу глобальних викликів і трансформацій у світовій економіці. Зокрема, верифіковано структурні зміни у переробній промисловості під впливом економічної глобалізації та змодельовано взаємозв'язки між значенням індексу економічної глобалізації (де-факто) і рівнем імпортозалежності та інноваційності промислових виробництв.

У другому розділі представлено та апробовано на рівні регіонів України математичний апарат для розрахунку коефіцієнта структурних переваг промисловості, який агрегує відповідні структурні детермінанти – показники часток промисловості у випуску, ВДВ та експорті ВДВ усіх видів економічної діяльності. На основі авторського методологічного підходу проведено оцінювання структурних трансформацій промислового сектора національної економіки у просторовому вимірі за авторською методикою. Здійснено

групування регіонів України за рівнем їхнього промислового розвитку і типом виробничої спеціалізації.

У третьому розділі висвітлено результати всебічного дослідження проблем вітчизняного машинобудування в регіональному розрізі на підставі діагностики ключових трендів його розвитку в розрізі виробничо-господарської, інвестиційно-інноваційної та зовнішньоекономічної діяльності за останні 30 років. Запропоновано та апробовано авторський методичний підхід до розрахунку ступеня локалізації машинобудівних виробництв. Обґрунтовано низку нормативно-правових інструментів державної політики стимулювання розвитку цього стратегічного сегмента промислового сектору національної економіки в умовах посилення міжнародної конкуренції.

Четвертий розділ дисертації присвячено визначенню потенціалу деревообробних виробництв, які найбільшою мірою розвинуті в Західному регіоні. У цьому контексті глибоко досліджено рівень сировинного забезпечення вітчизняних деревообробних підприємств (зокрема, порівняно з країнами ЄС) та проведено їх сегментацію за стадіями переробки (первинної і вторинної) деревини. Також висвітлено регіональні аспекти розвитку виробництв легкої промисловості в Україні. За результатами порівняльних оцінок рівня імпортозалежності та витратності вітчизняних текстильних виробництв, а також аналізу внутрішнього ринку їхньої продукції діагностовано проблеми вітчизняної легкої промисловості й запропоновано способи стимулювання її подальшого розвитку.

П'ятий розділ роботи присвячено розробці методологічних засад оптимізації структурних параметрів промислового сектору економіки. Зокрема, здійснено моделювання впливу технологічної структури випуску і ВДВ на економічну ефективність переробної промисловості для окремих країн ЄС. Побудовано оптимальну структуру переробної промисловості України за множиною критеріїв: підвищення технологічності і зниження імпортозалежності виробництв, зростання інноваційності продукції та соціально-економічної ефективності (рівня зайнятості і оплати праці у промисловості).

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів підтверджується їх позитивною оцінкою у процесі апробації на 40 міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях і семінарах, а також впровадженням авторських розробок у діяльність органів центральної і регіональної влади.

Наукова новизна результатів дослідження

Автором отримано низку нових наукових результатів, які визначають закономірності розвитку промисловості в умовах економічної глобалізації, зокрема:

на теоретико-методологічному рівні:

- обґрунтовано теоретико-методологічні засади вибору ключових імперативів (або засадничих принципів) розвитку промислового сектора економіки регіонів України у контексті протистояння викликам економічної глобалізації. В основі лежить протекціоністський кейнсіанський підхід до захисту інтересів вітчизняних товаровиробників, що стане фундаментом відновлення промислового розвитку й водночас соціально-економічної сфери та безпеки регіонів України у воєнному та повоєнному періодах;

- висунуто та обґрунтовано гіпотезу щодо впливу економічної глобалізації на структурні параметри промисловості. На підставі аналізу 20-річних трендів показників функціонування промислового сектору економіки встановлено, що між індексом економічної глобалізації (де факто) і частками виробництва у структурах випуску і зайнятості переробної промисловості існує здебільшого високий чи дуже високий прямий (для домінантних виробництв) або обернений (для інших виробництв) кореляційний зв'язок. Таким чином, обґрунтовано, що економічна глобалізація посилює промислову спеціалізацію регіонів, проявом якої є збільшення частки домінантних виробництв у структурі випуску і зайнятості;

- висунуто та обґрунтовано гіпотези щодо негативного впливу економічної глобалізації на рівень імпортозалежності промислових виробництв та інноваційності їхньої продукції. Встановлено, що між індексом економічної глобалізації (де факто) і часткою імпорту у витратах виробництв переробної промисловості є здебільшого високий або дуже високий прямий кореляційний зв'язок, тоді як між індексом економічної глобалізації (де-факто) і часткою інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової продукції, навпаки, – обернений кореляційний зв'язок. Таким чином, доведено, що економічна глобалізація збільшує імпортозалежність промислових виробництв та водночас знижує рівень інноваційності їхньої продукції;

- виявлено закономірності впливу технологічної структури випуску та імпортозалежності виробництв на ефективність функціонування промислового сектора економіки. За допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу обґрунтовано наявність прямої залежності між зміною структурних параметрів (часток високо- і середньо-високотехнологічних виробництв та частки імпорту у структурі проміжного споживання) переробної промисловості та її ефективністю (часткою ВДВ у випуску);

- виявлено закономірності впливу рівня інноваційності продукції на зайнятість і оплату праці у промисловому секторі економіки. За допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу обґрунтовано залежність між часткою інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової продукції і часткою промисловості у середній зайнятості в економіці;

на методичному рівні:

- розроблено детерміновані економіко-математичні моделі оптимізації структури випуску, ВДВ і проміжного споживання усіх виробництв (розв'язані методом лінійного програмування) за критеріями підвищення технологічності і зниження рівня імпортозалежності переробної промисловості в напрямку підвищення її ефективності до бажаного рівня; розроблено детерміновані економіко-математичні моделі оптимізації технологічної структури реалізованої промислової продукції та інноваційної продукції у розрізі виробництв переробної промисловості за критеріями підвищення рівня інноваційності продукції;

- розроблено методичний підхід до визначення ступеня локалізації виробництва за окремими сегментами, який базується на розрахунку частки вітчизняної складової в кожному з базових елементів секторальної структури витрат (проміжного споживання) у промисловості та, зокрема, машинобудуванні. Запропоновані рівняння створюють математичний базис для моделювання структурних параметрів проміжного споживання машинобудівних виробництв у розрізі окремих елементів (продукції та послуг усіх видів економічної діяльності) за величинами їхніх часток у відповідній структурі;

- удосконалено методичний підхід до визначення векторів структурної трансформації промислового сектора економіки у регіональному вимірі за множиною 12 показників-стимуляторів, які відображають рівень виробничо-трудової, інвестиційної та інноваційної активності, а також рентабельності діяльності суб'єктів господарювання. Особливість цього підходу полягає в поєднанні показників поточного стану і результатів діяльності промислових підприємств (у регіональному розрізі) з індексами динаміки їх розвитку за 10-річний період, узагальнених інтегральним показником. Це дає можливість порівнювати фактичний рівень ефективності функціонування промисловості регіонів із попереднім (досягнутим у минулому періоді), діагностувати тенденцію зміни цього рівня і в підсумку – виявляти просторову трансформацію промислового сектора економіки;

- удосконалено методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності промислового сектору економіки регіонів, зокрема, розроблено мультиплікативну факторну модель для розрахунку коефіцієнта структурних переваг промисловості регіонів, який агрегує відповідні структурні детермінанти – показники часток промисловості у випуску, ВДВ і експорті ВДВ усіх видів економічної діяльності в регіоні, а також показник частки ВДВ у випуску промисловості. Застосування цього інструментарію формує базис для визначення перспективних напрямів розвитку промислового сектору економіки регіонів, а також верифікації їхніх конкурентних переваг;

- удосконалено методичний підхід до вибору перспективних напрямків смартспеціалізації промисловості на регіональному рівні, який передбачає верифікацію результатів статистичного ретроспективного (вертикального, горизонтального й секторального) аналізу за системою обраних показників (у розрізі видів промислової діяльності та окремих виробництв), а також експертних оцінок і побудову середньо- та довгострокових прогнозів розвитку економіки регіонів;

- дістали подальшого розвитку нормативно-правові засади державного регулювання регіонального промислового розвитку, зокрема: надано пропозиції щодо нетарифного стимулювання розвитку українських машинобудівних компаній на засадах локалізації в умовах посилення глобальних викликів, міжнародної конкуренції та відкритості ринків; запропоновано множини інструментів (фіскальних, організаційних та інструментів торговельної політики), спрямованих на зменшення ступеня імпортозалежності національної економіки в усіх сегментах споживання промислової продукції; надано пропозиції щодо забезпечення конкурентних умов для учасників внутрішнього ринку продукції легкої промисловості та обґрунтовано необхідність запровадження спрощених регуляторних процедур та інвестиційних стимулів для забезпечення розвитку вітчизняних підприємств легкої промисловості; розроблено організаційно-економічний механізм відновлення сировинної бази текстильних та інших переробних виробництв у регіонах України.

Практична цінність результатів дослідження

Представлені в дисертації наукові положення, методичний інструментарій і прикладні рекомендації мають значну практичну цінність, оскільки формують науково-аналітичну платформу для обґрунтування та реалізації поточних і стратегічних пріоритетів розвитку промислового сектора економіки регіонів України.

Авторські наукові розробки і пропозиції отримали широке впровадження на рівні центральних законодавчих і виконавчих органів влади, серед яких: Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, Комітет Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва, Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку, Підкомітет з питань промислової політики Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерство економіки України, Міністерство розвитку громад і територій України.

Також окремі методичні, аналітичні і прогностичні розробки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, використані регіональними

органами влади, зокрема, профільними департаментами державних адміністрацій Волинської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської і Чернігівської областей при розробці регіональних програм і стратегій розвитку промисловості.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Результати дослідження повною мірою викладені в наукових працях автора. Загалом за темою дисертації опубліковано 113 наукових праць, у тому числі 8 монографій (2 із них за кордоном), 72 статті у наукових фахових виданнях (із них 6 статей у виданнях, включених до категорії “А” Переліку наукових фахових видань України або у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus), 12 наукових видань і наукових доповідей, 21 тези доповідей у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 157 друк. арк., з яких 86 друк. арк. належать особисто автору.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи відповідає вимогам п. 8 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197) та наказу Міністерства освіти і науки України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 р. № 1220.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушення академічної доброчесності.

Дисертант дотримувався норм та принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

У цілому зауважуючи високий рівень дисертаційної роботи, слід зазначити такі рекомендації та дискусійні положення.

1. У першому розділі дисертації необхідно було зосередити більшу увагу на теоретичних положеннях функціонування і розвитку промисловості в регіонах України в умовах економічної глобалізації.

2. У дослідженні доцільно було детальніше дослідити прикладні аспекти і, зокрема, інституційне середовище функціонування промислового сектора економіки у різних регіонах в умовах війни, оскільки цілком зрозуміло, що на сьогодні вони є відмінними, з огляду на різні безпекові виклики.

3. У роботі варто було б поглибити конкретизацію основних стратегічних напрямів розвитку промисловості в регіонах України з урахуванням їх реального економічного стану та потенціалу розвитку у повоєнний період.

4. У рамках 5 розділу «Оптимізація структурних параметрів промислового сектора економіки» доцільно було б виокремити серед заходів стимулювання розвитку промисловості регіонів – макроекономічні, впровадження яких полягає у створенні сприятливих умов для суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність у такій сфері, та регіональні, використання яких дозволяє забезпечити розвиток підприємств промисловості на окремих територіях з урахуванням специфіки їх економічної діяльності та потенціалу.

5. Доречно було поглибити окремі прикладні положення доповненням їх аспектами щодо створення індустріальних парків із залученням промислових підприємств, які здійснюють свою діяльність у межах військово-промислового комплексу, а також обґрунтувати можливість розгляду таких підприємств як ядра побудови індустріальних парків, що, на нашу думку, є надзвичайно актуальним питанням у сучасних умовах.

Висловленні зауваження та пропозиції мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки наукового дослідження, а також не применшують наукової новизни та практичної цінності отриманих результатів, які є обґрунтованими і достовірними.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Созанського Любомира Йосиповича є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконано на актуальну тематику. Отримані результати характеризуються науковою новизною і мають практичну значущість. Наукові узагальнення, висновки і пропозиції є логічними, обґрунтованими, достовірними, базуються на викладеному в дисертації матеріалі та були впроваджені в практику діяльності центральних органів законодавчої і виконавчої влади, а також регіональних органів влади.

За напрямком проведених досліджень і змістом отриманих результатів дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Реферат у лаконічній формі повністю відображає

зміст роботи. Основні положення дисертації у достатньому обсязі опубліковані в наукових працях автора та апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

З огляду на актуальність виконаного дослідження, наукову новизну отриманих результатів та їх вагомість для економічної теорії і господарської практики, дисертаційна робота «Імперативи розвитку промисловості регіонів України в умовах економічної глобалізації» відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197) і вимогам наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40, а її автор, Созанський Любомир Йосипович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри
менеджменту та адміністрування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Ольга ПОПЕЛО

Підпис д.е.н., доц. Попело О. В., засвідчую
Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Чернігівська політехніка»,
доктор економічних наук, професор

Вікторія МАРГАСОВА